

P.P. CARP, MAIORESCU ȘI ALEXANDRU MARGHILOMAN

Viorel GHEORGHE

Doctor în științe aerospațiale, membru al Comitetului Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii Divizia de Istoria Tehnicii, al Comisiei de Istorie a Orașelor din România și al Societății de Științe Istorice.

Domenii de interes: istoria aviației, istoria tehnicii, istorie urbană, istorie militară.

Cărți publicate: *Modernizarea orașului Buzău 1880–1950. Arhitectură. Urbanism. Igienă*. Buzău: Editgraph, 2018; coautor *Istoria realizărilor românești în domeniul propulsiei aerospațiale*. București: Printech, 2008; *Contribuții românești în domeniul propulsiei aeronautice*, București: Printech, 2013; *Confruntări aeriene româno-sovietice. Misiuni de bombardament, vânătoare, recunoaștere și lansări de parașutiști (21 iunie 1941–23 august 1944)*. Buzău: Editgraph, 2017.

P.P. Carp, Maiorescu și Alexandru Marghiloman

Rezumat: Alexandru Marghiloman, după studiile în drept terminate la Paris, a revenit în țară și în 1884 a intrat în politică, de partea junimiștilor. P.P. Carp și Titu Maiorescu i-au fost mentori politici, dar, prin intermediul lor a descoperit și cultura germană. Treptat, Marghiloman a devenit un om important pe scena politică a Vechiului Regat, deținând numeroase ministere. În această calitate a contribuit la modernizarea justiției, la construirea unor ample lucrări publice, la apropierea de Franța. În 1914 el a ajuns liderul Partidului Conservator. A fost ultimul lider al acestui partid și ultimul prim-ministru conservator.

Cuvinte cheie: justiție, modernizare, colaborare, doctrină, mentori.

P.P. Carp, Maiorescu and Alexandru Marghiloman

Abstract: Alexandru Marghiloman, after completing his law studies in Paris, returned to the country and in 1884 entered politics, on the side of the Junimists. P.P. Carp and Titu Maiorescu were his political mentors, but through them he also discovered German culture. Gradually, Marghiloman became an important man on the political scene of the Old Kingdom, holding numerous ministries. In this capacity, he contributed to the modernization of justice, to the construction of extensive public works, to the rapprochement with France. In 1914 he became the leader of the Conservative Party. He was the last leader of this party and the last Conservative prime minister.

Keywords: justice, modernization, collaboration, doctrine, mentors.

Alexandru Marghiloman a rămas în istorie ca prim-ministrul care a semnat tratatul de pace cu Puterile Centrale în anul 1918. Cu toate acestea, cariera politică a lui Marghiloman a fost mult mai bogată, iar rolul jucat de el în anumite momente ale Vechiului Regat a fost important. Dintre toți oameni politici cu care s-a intersectat în decursul carierei sale politice, probabil cei care l-au influențat cel mai mult a fost P.P. Carp și Titu Maiorescu. După ce și-a terminat studiile în drept la Paris, cu o teză de doctorat, Alexandru Marghiloman s-a reîntors în țară și pentru o perioadă scurtă de timp a avut o carieră juridică. Între 1881 și 1883 a fost procuror la Tribunalul Ilfov, după care și-a dat demisia și a intrat în Barou, pentru a deveni avocat. În iunie-noiembrie 1884 a fost avocat al statului, dar a renunțat pentru a intra în politică. La 6 noiembrie 1884, la vârsta de 30 de ani, a fost ales deputat în Parlament, din partea Colegiului I Buzău.

De la începutul carierei sale politice a fost atras de ideile conservatoare, dar mai ales de cele ale junimiștilor, iar Titu Maiorescu, alături de P.P. Carp i-au devenit mentori politici. Relația cu Maiorescu era apropiată, tânărul Marghiloman fiind văzut des acasă la acesta. Ca urmare, Marghiloman s-a înscris în Partidul Constituțional (Junimist) aflat sub conducerea lui [1] P.P. Carp [2, p. 100]. Anul 1884 a fost plin de evenimente pentru conservatori, care încercau să se grupeze într-un singur partid politic. Situația internă era tensionată, Ion C. Brătianu conducea guvernul cu mână de fier, iar corupția și risipirea banilor publici erau la ordinea zilei. Modificarea Constituției a fost văzută de către conservatori ca o violare a acesteia, legea privind împrumutarea împrumuturilor – ca una care favoriza bazinul electoral al liberalilor, iar constituirea Domeniilor Coroanei – ca un act rușinos făcut de niște oameni preocupați de binele propriu și nu de cel al țării [3, p. 75]. Aceasta era atmosfera în care a debutat în politica românească tânărul Alexandru Marghiloman. De la început a dat dovadă de pragmatism în politică. Primul său discurs din Camera Deputaților, din 30 noiembrie 1885, este un exemplu de adevăruri spuse răspicat și metafore in-

spirate, consecință a vastei sale educații. Spunea atunci Marghiloman: „Nu vă îndemn pe nimeni să urcați scara norocoasă a Palatului de Justiție! Lesne veți recunoaște că, în promiscuitatea de judecători și pârâți, de arestați și condamnați, de avocați și samsari, este imposibil ca hermina justiției să treacă fără a-și mânji albeața. (...) Iată adevăratele rădăcini ale răului pe care nu eu le-am constatat, ci alții, al căror ecou slăbit m-am făcut azi”. Intervenția lui Marghiloman a contribuit la adoptarea legii inamovibilității judecătorești.

În anul 1887, unirea opoziției parlamentare cu cea extraparlamentară nu a reușit pe deplin pentru că P.P. Carp, Titu Maiorescu și Alexandru Marghiloman au refuzat să participe [3, p. 85]. Cu toate acestea „Opoziția Unită” a devenit tot mai virulentă contra guvernului Brătianu și chiar a regelui. Pentru Carp, antimonarhismul afișat de unii junimiști îl determină să nu se alăture opoziției, poziție susținută de Titu Maiorescu și de Alexandru Marghiloman [3, p. 87]. Totuși, în martie 1888, Alexandru Marghiloman a renunțat la poziția inițială și s-a alăturat opoziției [2, p. 113]. În 1888 cade guvernul Brătianu, iar regele Carol I trebuia să hotărască cui să încredințeze guvernul. Regele nu a uitat de faptul că Maiorescu, Carp și Marghiloman au atacat atitudinile antimonarhice ale unor lideri ai opoziției unite. Ca urmare s-a format un guvern condus de Theodor Rosetti, semn că regele dorea ca junimiștii să aibe un rol politic important și să readucă tensiunea politică la cote normale [4, p. 88]. Printre membrii acestui guvern se regăsesc: Titu Maiorescu, P.P. Carp și Alexandru Marghiloman ca ministru al justiției [3, p. 90]. În scurtă perioadă de opt luni, Marghiloman a promovat o serie de măsuri pentru consolidarea independenței justiției. De fapt, junimiștii doreau o modernizare a țării pe baze solide, moderne. Programul lor de inspirație germană avea două mari principii și anume recunoașterea dreptului de intervenție a statului în raporturile sociale, dar cu recunoașterea realităților existente [3, p. 93]. Junimiștii doreau măsuri pentru îmbunătățirea vieții țăranilor și a meseriașilor, descentralizarea administrației,

extinderea inamovibilității la nivelul curților de apel, președinților de tribunale și a judecătorilor de instrucție [5, p. 122].

Poate cea mai rodnică perioadă ministerială a lui Marghiloman a fost cea din perioada 1889–1891, când a fost în guvernul generalului Manu, ministru al Lucrărilor Publice și din iunie 1890, ministru agriculturii, comerțului, industriei și domeniilor, ca urmare a sugestiei lui P.P. Carp [2, p. 127]. Inițial cel desemnat pentru funcția de ministru a fost Titu Maiorescu, dar acesta a refuzat și a fost înlocuit cu Marghiloman [3, p. 109]. Acest guvern și-a propus măsuri concrete pentru modernizarea țării, cuprinse într-un set de zece legi, denumite de presa timpului „decalogul generalului Manu” [4, p. 149]. Ca urmare a interesului lui Marghiloman pentru modernizarea țării, el a găsit resursele financiare pentru o serie de construcții emblematică, precum începerea construcției podului de cale ferată de la Fetești-Cernavodă [6, p. 111-116], a Bibliotecii Centrale Universitare, a Palatului de Justiție din București și a Palatului de Justiție din Craiova, a Școlii Centrale de Fete, amenajarea Grădinii Botanice din București [7, p. 133]. Pe 1 mai 1891 s-a înființat Partidul Constituțional, iar Marghiloman a fost unul dintre fondatori [7, p. 136].

Pe 27 februarie 1891 a revenit ca ministru al justiției, în guvernul Lascăr Catargiu, în timpul „marii guvernări conservatoare”, până pe 3 octombrie 1895 [2, p. 195]. A continuat să consolideze independența justiției și mai ales reorganizarea judecătoriilor de ocoale. Guvernul Lascăr Catargiu a fost considerat „unul dintre cele mai competente și civilizate din câte a avut România” [9, p. 104]. Conflictul dintre vechii conservatori și junimiști a luat amploare după 1894, iar Marghiloman cu dinamismul său recunoscut a creat condițiile ca șefia partidului să fie preluată de P.P. Carp, în condițiile în care Maiorescu nu mai era interesat de activitatea politică [3, p. 191]. Marghiloman a organizat tot mai multe comitete conservatoare în județe, conduse de adepți ai lui P.P. Carp, în locul vechilor conservatori. Totuși, aceștia au ripostat, mai ales prin Nicolae Filipescu, care din 1893 era primarul

Bucureștiului. Așa a început o rivalitate puternică între cei doi lideri conservatori [3, p. 193].

Alegerile din noiembrie 1895 au fost devastatoare pentru conservatori. A fost o situație ciudată, pentru că guvernul Catargiu a avut rezultate excelente. Din rândul liderilor, foarte puțini au reușit să fie aleși. Printre aceștia, Alexandru Marghiloman la Buzău, M. Ghermani și Menelaș Chircu la Râmnicu-Sărat [3, p. 200]. În anii următori, conservatorii încearcă să se organizeze ca partid. Totuși, acest lucru nu a fost simplu. De exemplu, în iunie 1896, conservatorii au organizat la sala „Dacia” o mare întrunire. Lascăr Catargiu i-a cerut lui Maiorescu să participe și junimiștii. Maiorescu împreună cu Marghiloman s-au declarat împotriva, în timp ce M. Ghermani și Lupu Costache erau de acord. Carp a preferat să meargă împreună cu Maiorescu și Marghiloman și a refuzat să participe la această întrunire [3, p. 204]. În cele din urmă, politica externă a guvernului D.A. Sturdza a produs o mare indignare în rândul opoziției. Mulți dintre liderii politici au cerut audiență la rege, pentru a cere înlocuirea guvernului Sturdza. În martie 1899, acasă la Titu Maiorescu se strâng P.P. Carp, Marghiloman, N. Flea, Emil Costinescu și Gh.Gr. Cantacuzino și hotărăsc „obstrucție parlamentară”. La Cameră, Alexandru Marghiloman a prezentat declarația comună a opoziției. Pe lângă obstrucția parlamentară au fost organizate întruniri ale opoziției la sala „Dacia”, unde Alexandru Marghiloman a susținut mai multe discursuri, alături de Titu Maiorescu. De data aceasta, P.P. Carp nu a vrut să participe [3, p. 231]. După căderea guvernului Sturdza, regele a preferat să ofere guvernarea grupării conservatoare condusă de Gh.Gr. Cantacuzino, fără cooptarea junimiștilor. Maiorescu remarca că decizia regelui nu a fost pe placul junimiștilor, iar Carp și Marghiloman erau „cam plouați” de faptul că nu făceau parte din guvern [3, p. 236]. Chiar dacă a câștigat alegerile, conservatorii nu se puteau bucura prea mult. Criza economică și financiară prin care trecea țara și greșelile făcute de guvern au făcut ca situația generală să fie complicată. Țara nu reușea să se împrumute pe piețele

externe decât cu dobânzi foarte mari. Alexandru Marghiloman chiar se îndoia de capacitatea ministrului de finanțe în găsirea unei soluții [7, p. 161]. În această situație liderii conservatori și junimiști încearcă o apropiere, pentru a forma un nou guvern. În amplele negocieri purtate între cele două tabere, Carp, Maiorescu și Marghiloman au avut un rol central [7, p. 240]. În iulie 1900 se formează guvernul P.P. Carp, în care Maiorescu deținea portofoliul justiției, iar Marghiloman, pe cel al externelor. Cluburile junimiste și cele conservatoare au fuzionat, la fel și comitetele executive centrale și organele de presă. Cu toate acestea, unirea celor două grupări nu a durat, în primul rând datorită lipsei de viziune guvernamentală a lui P.P. Carp [3, p. 249].

Interesant este că Marghiloman s-a implicat puternic în refacerea relațiilor politice cu Franța, în calitatea sa de ministru de externe [2, p. 207]. În 1900, prezent la Expoziția Universală găzduită de Orașul Luminilor, el a avut întrevederi cu președintele Franței Emil Loubet, cu ministrul de externe Théophile Delcassé și cu reprezentanții unor mari instituții financiare. Atunci Marghiloman declara ministrului Franței la București că „(...) în realitate, noi am pierdut cu Franța aproape orice contact și contactul este urgent de restabilit, căci noi n-avem nici un interes a pune toate ouăle noastre în același coș” [7, p. 274].

Guvernul Carp a lăsat un gust amar, atât în rândul conservatorilor, cât și în acela al junimiștilor. Controversele între cele două grupări au apărut destul de repede și au durat până în 1907, întreținute, evident, de liberali [3, p. 264]. Junimiștii au fost înlocuiți din Comitetul Central al Partidului Conservator, acțiune motivată și de ranchiuni personale. P.P. Carp, pentru a garanta intrarea junimiștilor în Parlament, a făcut un cartel electoral cu liberalii. Câțiva lideri junimiști, printre care Marghiloman au fost aleși în alegerile din 1901 [3, p. 266]. Până în toamna anului 1901 situația a fost destul de liniștită, cu P.P. Carp retras la Țibănești. În octombrie, junimiștii au început să se agite și să revină pe scena politică, chiar dacă Maiorescu pare să fie tot mai nemulțumit de activitate lui

Carp. Totuși, acasă la Maiorescu, Carp cu Marghiloman și alți lideri junimiști hotărăsc crearea unui club conservator cu filiale în toate județele [3, p. 267]. Regele este interesat de situație și îi sugerează, în octombrie 1901, lui Marghiloman să îl proclame pe P.P. Carp, în timpul unei mari manifestări de la Iași, ca lider al conservatorilor [3, p. 269]. La această adunare de la Iași, unde a vorbit și Marghiloman, P.P. Carp a avut o cuvântare importantă, unde a definit pe larg junismul, atât în literatură, cât și în politică [3, p. 273]. În anii următori, luptele politice între cele două grupări de orientare conservatoare au fost la fel de intense. Regele Carol I a început să fie îngrijorat de această confruntare continuă care nu ducea la formarea unui singur partid conservator. În iunie 1903, regele îi spune lui Maiorescu că trebuie împăcare și toți conservatorii aduși sub același drapel. Îi repetă această poziție în noiembrie 1903 lui Marghiloman. Acesta îi explică regelui că orice apropiere între cele două tabere este posibilă doar la putere, nu și în opoziție [3, p. 291]. În 1907, Partidul Constituțional a fuzionat cu cel Conservator, iar Marghiloman a fost ales în Comitetul Executiv [2, p. 210].

Alexandru Marghiloman a revenit într-o poziție guvernamentală abia în guvernul condus de P.P. Carp din decembrie 1910 până în martie 1912, ca ministru de interne. Această guvernare a fost marcată de celebrul „scandal al tramvaielor” [8, p. 56]. Marghiloman a anulat prin lege, statutul din 1908 al Societății Tramvaielor din București, ceea ce a provocat reacția plină de furie a liberalilor [8, p. 65]. P.P. Carp l-a sprijinit total pe Marghiloman în această luptă, chiar dacă l-a costat postul de prim-ministru și cariera sa politică. După declarația sa în parlament în care a spus că îi v-a înfiera cu „fierul roșu” pe cei corupți din cadrul liberalilor, războiul a fost total [8, p. 65]. Marghiloman a încercat să calmeze lucrurile, dar fără succes. Regele a fost și el deranjat de atitudinea lui Carp, dar din alte motive [8, p. 66]. A declarat că niciodată nu s-a simțit atât de puțin rege al țării, ca în vremea guvernului lui Carp. Pe de altă parte, regele nu dorea ca liberalii să revină

la guvernare. Situația din Balcani impunea un guvern puternic, dar regele dorea să lege următoarele evenimente de conservatori. Considera că aceștia au ratat toate evenimentele esențiale ale țării din secolul al XIX-lea și dorea să le ofere o șansă. Nu o făcea din simpatie, ci din calcul politic, pentru că se temea de o consolidare a poziției liberalilor. Soluția agreată de rege a fost un guvern condus de Maiorescu și în care să se regăsească Alexandru Marghiloman și Dimitrie Filipescu. Din păcate, odată cu demisia guvernului s-a deteriorat iremediabil relația de prietenie dintre P.P. Carp și Titu Maiorescu. Carp era convins că după guvernul său, regele v-a numi un guvern liberal. Spre surpriza sa, Maiorescu a fost desemnat noul prim-ministru, măsură luată de rege fără a-l consulta în calitate de lider al Partidului Conservator [8, p. 71].

În octombrie 1912, în noul guvern condus de Titu Maiorescu, Marghiloman a primit postul de ministru de finanțe [9, p. 105]. De data aceasta, Marghiloman s-a concentrat pe activitatea politică, dorind unificarea conservatorilor și preluarea conducerii partidului. Marghiloman i-a fost aproape lui Maiorescu în activitatea guvernamentală, fiind o contrapondere la Dimitrie Filipescu, recunoscut pentru temperamentul său vulcanic. Totuși, în 1913, când opinia publică cerea ca România să intre în război împotriva Bulgariei, el a refuzat, declarând că o victorie obținută va duce la un nou război peste trei ani. Anul 1913 a fost nu doar vârful carierei pentru Maiorescu, ci și pentru conservatori [8, p. 73]. Regele a dorit ca șefia conservatorilor să fie preluată de Marghiloman, dar cu un interludiu al lui Maiorescu. Acest lucru s-a întâmplat în vara anului 1914, după retragerea lui Maiorescu din viața politică, devastat de moartea soției și cu o sănătate precară. Marghiloman a fost ultimul șef al Partidului Conservator și ultimul junimist important din politica românească.

După moartea lui, partidul, care a avut o glorioasă existență de 50 de ani, s-a risipit.

Pentru Alexandru Marghiloman, conservatorismul era o doctrină care se raporta la două valori esențiale și anume tradiția, și starea reală a țării, economic, politic, social și cultural. De aceea conservatorismul nu consideră că progresul țării se poate face prin salturi, ci doar prin evoluții constante. „Când, prin studiul real al situației actuale, doctrina conservatoare s-a convins [...] că nu poate fi fraternitate când așa de mari sunt deosebiri de clasă, că nu poate fi egalitate reală când nu este egalitate de situație, egalitate economică; că nu poate fi libertate reală când omul n-are un minim de trai asigurat, doctrina conservatoare a devenit socială” [10, p. 155-165].

Note și referințe bibliografice:

1. Enciu, Nicolae. *Doctrina conservatoare în viziunea lui Alexandru Marghiloman*, 15 mai 2022, [online]. [Accesat: 18.08.2024]. Disponibil pe Internet la adresa: www.art-emis.ro
2. Peneș, Nicolae. *Alexandru Marghiloman, lordul valah*. Buzău: Alpha MDN, 2007.
3. Bulei, Ion. *Conservatori și conservatorism în România*. București: Enciclopedică, 2000.
4. Bacalbașa, Constantin. *Bucureștii de altădată*, vol. II. București: Albatros, 2007.
5. Lungu, Traian. *Viața politică în România la sfârșitul secolului al XIX-lea, 1889–1900*. București, 1967.
6. Dumitrașcu, Lavinia. *Podul de la Cernavodă-operă a oamenilor politici și a inginerilor români*. În: „Dialogica”, supliment, nr. 1/2022.
7. Bulei, Ion. *Luma românească la 1900*. București: Editura Eminescu, 1984.
8. Peneș, Nicolae. *Alexandru Marghiloman, lordul valah*. Buzău: Editgraph, vol. 2, 2008.
9. Coman, Constantin. *Alexandru Marghiloman, model de sacrificiu politic asumat*. În: „Dialogica”, supliment nr. 1/2022.
10. Marghiloman, Alexandru. *Doctrina conservatoare*. În: „Doctrinile partidelor politice” Ediție îngrijită și note Petre Dan. București: Garamond.